

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

29 iulie 2019*

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie penală – Directiva 2012/29/UE – Norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității – Articolele 16 și 18 – Audiere a victimei de către o instanță penală de prim grad – Modificare a compunerii completului de judecată – Repetare a audierii victimei la cererea uneia dintre părțile din procedură – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolele 47 și 48 – Dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare – Principiul nemijlocirii – Domeniu de aplicare – Dreptul victimei la protecție în cursul procedurii penale”

În cauza C-38/18,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunale di Bari (Tribunalul din Bari, Italia), prin decizia din 10 octombrie 2017, primită de Curte la 19 ianuarie 2018, în procedura penală împotriva

Massimo Gambino,

Shpetim Hyka,

cu participarea:

Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bari,

Ernesto Lappostato,

Banca Carige SpA – Cassa di Risparmio di Genova e Imperia,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul J.-C. Bonichot, președinte de cameră, doamna C. Toader și domnii A. Rosas, L. Bay Larsen și M. Safjan (raportor), judecători,

avocat general: domnul Y. Bot,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de P. G. Marrone și de D. Di Giorgio, avvocati dello Stato;

* Limba de procedură: italiana.

- pentru guvernul ceh, de A. Kasalická, de J. Vláčil și de M. Smolek, în calitate de agenți;
- pentru guvernul german, inițial de T. Henze, de M. Hellmann și de E. Lanckenau, ulterior de M. Hellmann și de E. Lanckenau, în calitate de agenți;
- pentru guvernul neerlandez, de K. Bulterman și de A. M. de Ree, în calitate de agenți;
- pentru guvernul austriac, de G. Hesse, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de C. Cattabriga și de S. Grünheid, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 14 martie 2019,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 16 și 18, precum și a articolului 20 litera (b) din Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului (JO 2012, L 315, p. 57).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva domnilor Massimo Gambino și Shpetim Hyka pentru infracțiuni de spălare de bani și de înșelăciune.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Potrivit considerentelor (11), (12), (20), (58) și (66) ale Directivei 2012/29:

„(11) Prezenta directivă stabilește norme minime. Statele membre pot extinde drepturile prevăzute de prezenta directivă pentru a oferi un nivel mai ridicat de protecție.

(12) Drepturile prevăzute de prezenta directivă nu aduc atingere drepturilor autorului infracțiunii. Termenul «autor al infracțiunii» se referă la o persoană care a fost condamnată pentru săvârșirea unei infracțiuni. Cu toate acestea, în sensul prezentei directive, acesta se referă și la o persoană suspectată sau acuzată înaintea oricărei constatări a vinovăției sau a unei condamnări și nu aduce atingere prezumției de nevinovăție.

[...]

(20) Rolul victimelor în cadrul sistemului judiciar penal și posibilitatea acestora de a participa activ în procedurile penale variază de la un stat membru la altul, în funcție de sistemul național, și sunt determinate de unul sau mai multe dintre următoarele criterii: stabilirea în cadrul sistemului național a statutului juridic de parte în procedurile penale; victimei îi revine obligația juridică de a participa activ în procedurile penale sau este solicitată în acest sens, de exemplu în calitate de martor; sau victima beneficiază de un drept legal în temeiul dreptului intern de a participa activ în procedurile penale și urmărește să facă acest lucru, în cazul în care sistemul național nu stabilește victimelor statutul juridic de parte în procedurile penale. Statele membre ar trebui să

determine care dintre aceste situații se aplică pentru a stabili domeniul de aplicare al drepturilor prevăzute de prezenta directivă, în cazul în care există trimiteri la rolul victimei în sistemul judiciar penal relevant.

[...]

- (58) Victimele care au fost identificate ca fiind vulnerabile la victimizarea secundară și repetată sau la intimidare și răzbunare ar trebui să beneficieze de măsuri adecvate de protecție în cursul procedurilor penale. Natura exactă a acestor măsuri ar trebui determinată prin evaluări individuale, luând în considerare dorința victimei. Amploarea unor astfel de măsuri ar trebui stabilită fără a aduce atingere drepturilor apărării și în conformitate cu normele privind marja de apreciere a instanțelor. Îngrijorările și teama victimelor în legătură cu procedurile ar trebui să fie un factor-cheie în stabilirea necesității aplicării unei anumite măsuri în ce le privește.

[...]

- (66) Prezenta directivă respectă drepturile fundamentale și se conformează principiilor recunoscute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. În special, aceasta caută să promoveze dreptul la demnitate, viață, integritate fizică și mentală, libertate și siguranță, respectarea vieții private și de familie, dreptul la proprietate, principiul nediscriminării, principiul egalității între femei și bărbați, drepturile copilului, ale persoanelor în vârstă și ale persoanelor cu handicap, precum și dreptul la un proces echitabil.”

- 4 Articolul 1 din această directivă, intitulat „Obiective”, prevede la alineatul (1):

„Scopul prezentei directive este de a garanta faptul că victimele criminalității beneficiază de informații, de sprijin și protecție adecvate și sunt în măsură să participe în procedurile penale.

Statele membre garantează faptul că victimele sunt recunoscute și tratate cu respect, atenție și profesionalism și de o manieră individualizată și nediscriminatorie, în toate contactele cu serviciile de sprijinire a victimelor sau de justiție reparatorie sau cu o autoritate competentă, care intervine în cadrul procedurilor penale. Drepturile prevăzute de prezenta directivă se aplică victimelor de o manieră nediscriminatorie, inclusiv în ceea ce privește statutul acestora din punctul de vedere al reședinței.”

- 5 Articolul 10 din directiva menționată, intitulat „Dreptul de a fi audiat”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că victimele pot fi audiate în cursul procedurii penale și pot prezenta probe. În cazul audierii unei victime-copil, se iau în considerare în mod adecvat vârsta și maturitatea acesteia.

(2) Normele procedurale în temeiul cărora victimele pot fi audiate în cursul procedurilor penale și pot prezenta probe se stabilesc în cadrul dreptului intern.”

- 6 Articolul 16 din aceeași directivă, intitulat „Dreptul de a obține în cadrul procedurilor penale o decizie privind despăgubirile din partea autorului infracțiunii”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că, în cursul procedurilor penale, victimele au dreptul de a obține o decizie privind despăgubirile din partea autorului infracțiunii, într-un termen rezonabil, cu excepția cazului în care în dreptul intern se prevede că o astfel de decizie se adoptă în cadrul altor proceduri judiciare.

(2) Statele membre promovează măsurile necesare pentru a-i încuraja pe autorii infracțiunilor să despăgubească în mod corespunzător victimele.”

7 Articolul 18 din Directiva 2012/29, intitulat „Dreptul la protecție”, are următorul cuprins:

„Fără a aduce atingere dreptului la apărare, statele membre garantează adoptarea unor măsuri de protecție a siguranței victimelor și a membrilor familiilor acestora împotriva victimizării secundare și repetate și a intimidării și răzbunării, inclusiv împotriva riscului unor vătămări emoționale sau psihologice, și de protecție a demnității victimelor pe durata audierilor și în momentul depunerii mărturiei. După caz, astfel de măsuri includ și proceduri instituite în temeiul dreptului intern pentru protecția fizică a victimelor și a membrilor familiilor acestora.”

8 Articolul 20 din această directivă, intitulat „Dreptul la protecție al victimelor în cursul cercetării”, prevede:

„Fără a se aduce atingere dreptului la apărare și în conformitate cu normele privind marja de apreciere a instanțelor, statele membre se asigură că pe durata cercetărilor penale:

[...]

(b) numărul audierilor victimelor este cât mai redus cu putință, iar audierile au loc numai atunci când sunt strict necesare pentru desfășurarea cercetării penale;

[...]”

9 Articolul 22 din directiva menționată, intitulat „Evaluarea individuală a victimelor pentru identificarea nevoilor de protecție specifice”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că victimele beneficiază de o evaluare promptă și individuală, în conformitate cu procedurile naționale, pentru a se identifica nevoile de protecție specifice și pentru a se determina dacă și în ce măsură ar putea beneficia de măsuri speciale în cursul procedurilor penale, astfel cum se prevede la articolele 23 și 24, datorită vulnerabilități deosebite la victimizare secundară și repetată sau la intimidare și răzbunare.

(2) Evaluarea individuală ia în considerare în special:

(a) caracteristicile personale ale victimei;

(b) tipul sau natura infracțiunii și

(c) circumstanțele infracțiunii.

(3) În contextul evaluării individuale, se acordă o atenție deosebită victimelor care au suferit un prejudiciu considerabil ca urmare a gravității infracțiunii, victimelor afectate de o infracțiune din cauza prejudcăților sau din motive de discriminare care ar putea avea legătură în special cu caracteristicile lor personale și victimelor care sunt deosebit de vulnerabile din cauza relației cu autorul infracțiunii și a dependenței de acesta. [În această privință], victimele terorismului, ale criminalității organizate, ale traficului de persoane, ale violenței bazate pe gen, ale violenței în cadrul relațiilor apropiate, ale violenței sexuale sau ale exploatării, ale infracțiunilor săvârșite din ură și victimele cu dizabilități [sunt luate în considerare în mod corespunzător].

(4) În sensul prezentei directive, se prezumă că victimele-copii au nevoi de protecție specifice datorită vulnerabilității la victimizarea secundară și repetată sau la intimidare și răzbunare. Pentru a se determina dacă și în ce măsură ar beneficia de măsurile speciale prevăzute la articolele 23 și 24, victimele-copii fac obiectul unei evaluări individuale astfel cum se prevede la alineatul (1) din prezentul articol.

(5) Amplizarea evaluării individuale poate fi adaptată în funcție de gravitatea infracțiunii și de nivelul prejudiciului aparent suferit de victimă.

(6) Evaluarea individuală se desfășoară cu strânsa implicare a victimelor și ia în considerare dorințele acestora, inclusiv refuzul de a beneficia de măsurile speciale prevăzute la articolele 23 și 24.

(7) În cazul în care elementele de bază ale evaluării individuale s-au modificat în mod semnificativ, statele membre se asigură că aceasta este actualizată pe toată durata procedurilor penale.”

10 Articolul 23 din aceeași directivă, intitulat „Dreptul la protecție în cursul procedurilor penale de care beneficiază victimele cu nevoi specifice de protecție”, prevede:

„(1) Fără a se aduce atingere dreptului la apărare și în conformitate cu normele privind marja de apreciere a instanței, statele membre se asigură că victimele cu nevoi specifice de protecție care beneficiază de măsurile speciale identificate ca urmare a unei evaluări individuale prevăzute la articolul 22 alineatul (1) pot beneficia de măsurile prevăzute la alineatele (2) și (3) de la prezentul articol. O măsură specială preconizată ca urmare a evaluării individuale nu se pune la dispoziție în cazul în care constrângeri de natură operațională sau practică fac acest lucru imposibil sau în cazul în care există o nevoie urgentă de a audia victima și neîndeplinirea acestui lucru ar putea aduce un prejudiciu victimei sau unei alte persoane ori ar putea afecta desfășurarea procedurilor.

(2) Următoarele măsuri speciale se pun la dispoziție în cursul cercetărilor penale pentru victimele cu nevoi specifice de protecție identificate în conformitate cu articolul 22 alineatul (1):

- (a) audierea victimei se desfășoară în incinte concepute sau adaptate în acest scop;
- (b) audierea victimei se desfășoară de către sau prin intermediul unor profesioniști pregătiți în acest scop;
- (c) toate audierile victimei sunt realizate de aceleași persoane, cu excepția cazului în care acest lucru este contrar bunei administrări a justiției;
- (d) toate audierile victimelor violenței sexuale, ale violenței bazate pe gen sau ale violenței în cadrul unor relații apropiate, cu excepția cazului în care sunt efectuate de un procuror sau un judecător, sunt efectuate de către o persoană de același sex cu victima, dacă victima dorește acest lucru, cu condiția ca derularea procedurilor penale să nu fie afectată.

(3) Următoarele măsuri sunt disponibile în cursul procedurilor judiciare pentru victimele cu nevoi specifice de protecție identificate în conformitate cu articolul 22 alineatul (1):

- (a) măsuri de evitare a contactului vizual între victime și autorii infracțiunilor, inclusiv pe parcursul depunerii mărturiei, prin mijloace adecvate, inclusiv prin utilizarea mijloacelor tehnice de comunicare;
- (b) măsuri de garantare a posibilității ca victima să fie audiată în instanță fără a fi prezentă, în special prin folosirea mijloacelor tehnice de comunicare adecvate;
- (c) măsuri de evitare a adresării de întrebări inutile victimei privind viața privată, care nu sunt legate de infracțiunea respectivă și
- (d) măsuri prin care să se permită derularea audierii în absența publicului.”

Dreptul italian

- 11 Articolul 511 din codice di procedura penale (Codul de procedură penală), intitulat „Citiri autorizate”, prevede la alineatele 1 și 2:

„1. Instanța hotărăște, dacă este cazul din oficiu, să se efectueze citirea, integrală sau parțială, a înscrisurilor din dosar pentru desfășurarea dezbaterilor.

2. Citirea proceselor-verbale care conțin mărturii este dispusă numai după audierea martorului, cu excepția cazului în care audierea nu are loc.”

- 12 Articolul 525 din Codul de procedură penală, intitulat „Caracterul imediat al deciziei”, prevede la alineatele 1 și 2:

„1. Hotărârea se pronunță imediat după închiderea dezbaterilor.

2. La deliberare participă, sub sancțiunea nulității absolute, aceiași judecători care au participat la dezbateri. În cazul în care judecători supleanți sunt chemați să completeze completul de judecată pentru înlocuirea titularilor aflați într-un caz de împiedicare, hotărârile deja pronunțate și care nu au fost revocate în mod expres își mențin eficiența.”

Litigiul principal și întrebarea preliminară

- 13 Din decizia de trimitere reiese că domnii Gambino și Hyka sunt trimiși în judecată în fața Tribunale di Bari (Tribunalul din Bari, Italia) pentru infracțiuni de spălare de bani și de înșelăciune, astfel cum sunt prevăzute de Codul penal italian.
- 14 Reiese de asemenea din această decizie că, potrivit descrierii situației de fapt reținute de acuzare, victimele acestei înșelăciuni prezumate ar fi domnii Ernesto Lappostato și Gianluca Menini. Domnul Lappostato s-a constituit parte civilă și a solicitat obligarea domnului Gambino la despăgubirea sa pentru prejudiciul ce i-a fost cauzat prin comportamentul infracțional al acestuia.
- 15 În cadrul unei ședințe care a avut loc la 14 aprilie 2015, domnii Lappostato și Menini au fost audiați în calitate de martori de un complet de judecată din cadrul Tribunale di Bari (Tribunalul din Bari), compus din trei judecători.
- 16 La 21 februarie 2017, o nouă ședință a avut loc în fața aceluiași complet de judecată, compunerea acestuia fiind însă modificată în urma repartizării la o altă instanță a unuia dintre cei trei magistrați care participaseră la ședința din 14 aprilie 2015.
- 17 În această ședință din 21 februarie 2017, apărătorul domnului Gambino a solicitat, în temeiul articolelor 511 și 525 din Codul de procedură penală, repetarea tuturor audierilor martorilor efectuate până la respectiva dată, în special a celor ale victimelor prezumatei înșelăciuni. El a prezentat din nou această cerere în ședința care a avut loc la 10 octombrie 2017.
- 18 Instanța de trimitere arată că articolul 525 din Codul de procedură penală consacră principiul nemijlocirii, care constă nu doar în garantarea faptului că hotărârea este pronunțată imediat după închiderea dezbaterilor, ci și în faptul că judecătorii care pronunță hotărârea sunt aceiași cu cei care au participat la dezbateri. Această ultimă cerință s-ar întemeia pe ideea că judecătorii care se pronunță cu privire la răspunderea penală a persoanei trimise în judecată trebuie să fie aceiași cu cei care au participat la administrarea probelor.

- 19 Această instanță arată că are îndoieli cu privire la conformitatea cu dreptul Uniunii a reglementării naționale, astfel cum a fost interpretată de Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație, Italia) potrivit căreia, în cazul reluării dezbaterilor ca urmare a unei modificări a compunerii unui complet de judecată colegial sau cu judecător unic, hotărârea nu se poate întemeia pe mărturia depusă în fața completului de judecată inițial, doar pe baza citirii procesului-verbal, fără a se repeta audierea martorului, în cazul în care o nouă audiere este încă posibilă și aceasta a fost solicitată de una dintre părți.
- 20 În aceste condiții, atunci când se decide reluarea dezbaterilor în urma unei modificări a compunerii completului de judecată, iar instanța admite proba cu martori solicitată din nou, nu ar fi posibil să se procedeze la citirea proceselor-verbale care conțin mărturiile deja depuse, în temeiul articolului 511 din Codul de procedură penală, decât cu consimțământul tuturor părților din proces.
- 21 Potrivit instanței de trimitere, o astfel de interpretare ar deschide calea unor abuzuri din partea apărării, aceasta putând astfel refuza ca judecătorii să procedeze la citirea procesului-verbal care conține o mărturie deja depusă și, prin urmare, să impună o nouă audiere a victimei.
- 22 Astfel, articolul 511 alineatul 2 și articolul 525 alineatul 2 din Codul de procedură penală, așa cum au fost interpretate de jurisprudența națională, nu ar fi conforme cu Directiva 2012/29, care impune statelor membre să adopte o reglementare care să asigure protecția victimelor criminalității în procesul penal.
- 23 În această privință, instanța de trimitere arată că, în ceea ce privește interpretarea Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale (JO 2001, L 82, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 104), care a fost înlocuită de Directiva 2012/29, Curtea a statuat, la punctul 56 din Hotărârea din 16 iunie 2005, Pupino (C-105/03, EU:C:2005:386), că realizarea obiectivelor urmărite de această decizie-cadru impune ca o instanță națională să aibă posibilitatea, în cazul victimelor deosebit de vulnerabile, să utilizeze o procedură specială cum este procedura incidentă de administrare anticipată a probatoriului prevăzută de dreptul unui stat membru, precum și modalitățile speciale de depunere a mărturiei prevăzute de asemenea, dacă această procedură răspunde cel mai bine situației acestor victime și se impune pentru a preveni pierderea elementelor de probă, pentru a reduce cât mai mult cu putință repetarea interogatoriilor și pentru a preveni consecințele prejudiciabile pentru victimele menționate ale depunerii mărturiei acestora în ședință publică.
- 24 Potrivit instanței de trimitere, repetarea audierii victimei pare a fi contrară principiilor enunțate în această hotărâre, în măsura în care citirea proceselor-verbale care conțin mărturiile efectuate inițial în mod public, cu respectarea principiului contradictorialității și în fața unei instanțe imparțiale, nu ar aduce atingere în niciun mod dreptului la un proces echitabil de care beneficiază persoana trimisă în judecată.
- 25 În orice caz, evaluarea comparativă a respectării demnității victimei și a dreptului la un proces echitabil al persoanei trimise în judecată ar trebui să fie conformă principiului proporționalității, astfel cum este prevăzut la articolul 52 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”). În același timp, dreptul la un proces echitabil, consacrat la articolul 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), și la articolul 47 din cartă, nu ar trebui să fie instrumentalizat pentru a comite un abuz de drept.
- 26 În sfârșit, în afară de faptul că ar impune o suferință psihologică suplimentară victimei, repetarea audierii acesteia ar conduce la o prelungire costisitoare a procedurii penale, cu încălcarea cerinței duratei rezonabile a procedurii.

27 În aceste condiții, Tribunale di Bari (Tribunalul din Bari) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 16, articolul 18 și articolul 20 litera (b) din Directiva [2012/29] trebuie interpretate în sensul că se opun ca persoana vătămată să fie supusă din nou unei audieri în fața unei instanțe de judecată a cărei componență a fost modificată atunci când una dintre părțile din procedură refuză, în temeiul articolului 511 alineatul 2 și articolului 525 alineatul 2 din Codul de procedură penală (astfel cum au fost interpretate în mod constant de jurisprudența Curții de Casație), să își dea consimțământul pentru citirea proceselor-verbale care conțin declarațiile deja depuse anterior de aceeași parte vătămată, cu respectarea contradictorialității în fața unui judecător diferit în același proces?”

Cu privire la întrebarea preliminară

28 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 16, articolul 18 și articolul 20 litera (b) din Directiva 2012/29 trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale în temeiul căreia, atunci când victima unei infracțiuni a fost audiată pentru prima dată de completul de judecată al unei instanțe penale de prim grad, iar compunerea acestui complet este modificată ulterior, respectiva victimă trebuie, în principiu, să fie audiată din nou de completul nou format, atunci când una dintre părțile la procedură refuză ca respectivul complet să se întemeieze pe procesul-verbal al primei audieri a victimei menționate.

29 Potrivit articolului 1 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 2012/29, aceasta are ca scop să garanteze faptul că victimele criminalității beneficiază de informații, de sprijin și de protecție adecvate și sunt în măsură să participe în procedurile penale.

30 Trebuie arătat de la bun început că, potrivit articolului 20 litera (b) din această directivă, fără a se aduce atingere dreptului la apărare și în conformitate cu normele privind marja de apreciere a instanțelor, statele membre se asigură că pe durata cercetărilor penale numărul audierilor victimelor este cât mai redus cu putință, iar audierile au loc numai atunci când sunt strict necesare pentru desfășurarea „cercetării penale”.

31 În această privință, astfel cum reiese din cuprinsul articolului 23 alineatele (2) și (3) din Directiva 2012/29, aceasta stabilește o distincție între faza „cercetării penale” și cea a „procedurilor judiciare”.

32 Pe de altă parte, Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității [COM(2011) 275 final], aflată la originea Directivei 2012/29, prevedea că statele membre se asigură că numărul audierilor este cât mai redus posibil, acestea având loc numai atunci când sunt strict necesare pentru desfășurarea „procedurilor penale”.

33 Lucrările pregătitoare ale Directivei 2012/29 confirmă astfel că, având în vedere modul de redactare a articolului 20 litera (b) din această directivă, astfel cum a fost reținută de legiuitorul Uniunii Europene, acesta din urmă a ales să restrângă domeniul de aplicare al respectivei dispoziții doar la faza cercetării penale.

34 Or, astfel cum reiese de decizia de trimitere, eventuala repetare a audierii victimei în litigiul principal intervine în cadrul fazei judiciare a procedurii penale, întrucât domnul Gambino a fost trimis în fața unui nou complet de judecată.

35 În aceste condiții, articolul 20 litera (b) din Directiva 2012/29 nu se aplică unui litigiu precum cel din cauza principală.

- 36 În orice caz, prevăzând că statele membre se asigură că numărul audierilor este cât mai redus cu putință, această dispoziție nu impune ca victima unei infracțiuni să fie audiată o singură dată de către instanța de judecată.
- 37 În ceea ce privește interpretarea articolelor 16 și 18 din Directiva 2012/29, trebuie arătat că respectiva directivă, potrivit considerentului (12) al acesteia, enunță că drepturile pe care le prevede nu aduc atingere drepturilor autorului infracțiunii.
- 38 Potrivit articolului 47 al doilea paragraf din cartă, orice persoană are dreptul la un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil, în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, constituită în prealabil prin lege, orice persoană având posibilitatea de a fi consiliată, apărută și reprezentată. Pe de altă parte, articolul 48 alineatul (2) din cartă prevede că oricărei persoane acuzate îi este garantată respectarea dreptului la apărare.
- 39 În măsura în care cartă conține drepturi ce corespund unor drepturi garantate prin CEDO, articolul 52 alineatul (3) din cartă este destinat să asigure coerența necesară între drepturile prevăzute de aceasta și drepturile corespunzătoare garantate de CEDO, fără a aduce atingere autonomiei dreptului Uniunii și a Curții de Justiție a Uniunii Europene (a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 martie 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, punctul 23). Potrivit Explicațiilor cu privire la Carta drepturilor fundamentale (JO 2007, C 303, p. 17), articolul 47 al doilea paragraf din cartă corespunde articolului 6 alineatul (1) din CEDO, iar articolul 48 din cartă este identic cu articolul 6 alineatele (2) și (3) din CEDO. Prin urmare, Curtea trebuie să aibă în vedere că interpretarea pe care o dă articolului 47 al doilea paragraf și articolului 48 din cartă asigură un nivel de protecție care nu încalcă nivelul garantat la articolul 6 din CEDO, astfel cum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului [a se vedea prin analogie Hotărârea din 26 septembrie 2018, Belastingsdienst/Toeslagen (efectul suspensiv al apelului), C-175/17, EU:C:2018:776, punctul 35 și jurisprudența citată].
- 40 În același sens, în ceea ce privește Decizia-cadru 2001/220, care a fost înlocuită de Directiva 2012/29, Curtea a statuat că aceasta trebuia să fie interpretată astfel încât să fie respectate drepturile fundamentale, printre care se impune a se evidenția în special dreptul la un proces echitabil, așa cum este prevăzut la articolul 6 din CEDO și interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Hotărârea din 16 iunie 2005, Pupino, C-105/03, EU:C:2005:386, punctul 59, și Hotărârea din 9 octombrie 2008, Katz, C-404/07, EU:C:2008:553, punctul 48).
- 41 În această privință, reiese din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului că principiile procesului echitabil impun ca, în cazurile corespunzătoare, interesele apărării să fie puse în balanță cu cele ale martorilor sau ale victimelor chemate să depună mărturie (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 26 martie 1996, Doorson împotriva Țărilor de Jos, CE:ECHR:1996:0326JUD002052492, § 70, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 5 octombrie 2006, Marcello Viola împotriva Italiei, CE:ECHR:2006:1005JUD004510604, § 51).
- 42 În acest cadru, cei care au responsabilitatea de a decide cu privire la vinovăția sau la nevinovăția persoanei trimise în judecată trebuie, în principiu, să audieze martorii în persoană și să evalueze credibilitatea acestora. Evaluarea credibilității unui martor este o sarcină complexă care, în mod normal, nu poate fi îndeplinită prin intermediul unei simple citiri a conținutului declarațiilor acestuia, astfel cum sunt consemnate în procesele-verbale ale ședințelor (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 5 iulie 2011, Dan împotriva Republicii Moldova, CE:ECHR:2011:0705JUD000899907, § 33, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 29 iunie 2017, Loreface împotriva Italiei, CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, § 43).
- 43 Astfel, un aspect important al unui proces penal echitabil este posibilitatea pe care o are inculpatul de a fi confruntat cu martorii în prezența judecătorului care, în cele din urmă, se pronunță asupra cauzei. Principiul nemijlocirii este o garanție importantă în procesul penal, întrucât observațiile făcute de judecător cu privire la comportamentul și la credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante

pentru inculpat. Prin urmare, o modificare adusă compunerii instanței de judecată ulterior audierii unui martor important trebuie în principiu să determine o nouă audiere a acestuia din urmă (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 9 martie 2004, Pitkänen împotriva Finlandei, CE:ECHR:2004:0309JUD003050896, § 58, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 18 martie 2014, Beraru împotriva României, CE:ECHR:2014:0318JUD004010704, § 64).

- 44 Cu toate acestea, nu se poate considera că principiul nemijlocirii constituie o interdicție privind orice schimbare în compunerea completului de judecată în timpul desfășurării unui proces. Pot apărea probleme administrative sau procedurale foarte evidente care să facă imposibilă participarea continuă a unui judecător la proces. Pot fi luate măsuri pentru ca judecătorii care preiau cauza să înțeleagă în mod corespunzător elementele și argumentele, de exemplu fiindu-le predate procesele-verbale atunci când credibilitatea martorului în discuție nu este contestată, sau organizând noi pledoarii sau o nouă audiere a martorilor importanți în fața completului recompus (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2 decembrie 2014, Cutean împotriva României, CE:ECHR:2014:1202JUD005315012, § 61, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 6 decembrie 2016, Škaro împotriva Croației, CE:ECHR:2016:1206JUD000696213, § 24).
- 45 În lumina acestor considerații trebuie să se răspundă la întrebarea referitoare la articolele 16 și 18 din Directiva 2012/29.
- 46 În această privință, instanța de trimitere consideră că repetarea audierii victimei în urma modificării compunerii completului de judecată este contrară articolului 16 din această directivă, al cărui alineat (1) prevede că statele membre se asigură că, în cursul procedurilor penale, victimele au dreptul de a obține o decizie privind despăgubirile din partea autorului infracțiunii, într-un termen rezonabil, cu excepția cazului în care dreptul intern prevede că o astfel de decizie se adoptă în cadrul altor proceduri judiciare.
- 47 Instanța de trimitere consideră astfel că repararea în timp util a prejudiciului suferit de victimă, prevăzută la acest articol 16, ar fi redusă la zero de o reglementare națională care condiționează de consimțământul tuturor părților din procedură posibilitatea de a nu repeta audierea victimei în fața judecătorilor în funcție în completul de judecată nou format. În special, această instanță consideră că reglementarea națională în discuție în litigiul principal este susceptibilă să permită abuzuri din partea apărării, întrucât refuzul acesteia de a-și da consimțământul pentru citirea mărturiilor făcute deja de victimă are ca efect prelungirea duratei procedurii.
- 48 Cu toate acestea, este necesar să se constate că repetarea audierii victimei în caz de modificare a compunerii completului de judecată în fața căruia ea a fost inițial audiată nu implică, în sine, imposibilitatea de a statua într-un termen rezonabil cu privire la despăgubirea acestei victime.
- 49 În plus, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 128 din concluziile sale, dreptul prevăzut la articolul 16 din Directiva 2012/29 în beneficiul victimei unei infracțiuni nu poate afecta exercitarea efectivă a drepturilor procedurale recunoscute persoanei acuzate, precum cele arătate la punctele 42 și 43 din prezenta hotărâre, printre care figurează principiul nemijlocirii, atunci când compunerea completului de judecată a fost modificată, respectiva împrejurare nefiind imputabilă acestei persoane.
- 50 Instanța de trimitere invocă de asemenea articolul 18 din Directiva 2012/29, potrivit căruia, fără a aduce atingere dreptului la apărare, statele membre garantează adoptarea unor măsuri de protecție a siguranței victimelor și a membrilor familiilor acestora împotriva victimizării secundare și repetate și a intimidării și răzbunării, inclusiv împotriva riscului unor vătămări emoționale sau psihologice, și de protecție a demnității victimelor pe durata audierilor și în momentul depunerii mărturiei, aceste măsuri incluzând, după caz, și proceduri instituite în temeiul dreptului intern pentru protecția fizică a victimelor și a membrilor familiilor acestora.

- 51 Cu toate acestea, nu rezultă din modul de redactare a acestui articol că legiuitorul Uniunii a prevăzut, printre măsurile menite să protejeze victimele unei infracțiuni, limitarea la o singură audiere a acesteia în cursul procedurii judiciare.
- 52 Pe de altă parte, articolul 18 din Directiva 2012/29 conferă victimelor dreptul la protecție, „fără a aduce atingere dreptului la apărare”. În același sens, considerentul (58) al acestei directive enunță că amploarea măsurilor adecvate de protecție în cursul procedurii penale pentru victimele identificate ca vulnerabile la victimizarea secundară și repetată sau la intimidare și răzbunare ar trebui stabilită „fără a aduce atingere drepturilor apărării și în conformitate cu normele privind marja de apreciere a instanței”.
- 53 După cum a arătat domnul avocat general la punctul 73 din concluziile sale, legiuitorul Uniunii a consacrat astfel în Directiva 2012/29 în beneficiul victimei drepturi a căror exercitare nu poate aduce atingere dreptului la un proces echitabil și dreptului la apărare ale persoanei urmărite, prevăzute la articolul 47 al doilea paragraf și, respectiv, la articolul 48 alineatul (2) din cartă.
- 54 În consecință, este necesar să se constate că articolul 18 din Directiva 2012/29 nu se opune, în principiu, ca, în cazul unei modificări a compunerii completului de judecată, victima unei infracțiuni să fie audiată din nou de acest complet, la solicitarea uneia dintre părțile din procedură.
- 55 Cu toate acestea, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 116 din concluziile sale, rezultă din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului că, pentru a stabili dacă este posibilă utilizarea ca probă a procesului-verbal care conține mărturia unei victime, statele membre trebuie să analizeze dacă audierea acesteia poate avea un caracter determinant pentru judecarea persoanei trimise în judecată și poate asigura, prin garanții procedurale suficiente, că administrarea probelor în cadrul procedurii penale nu aduce atingere caracterului echitabil al procedurii, în sensul articolului 47 al doilea paragraf din cartă, și nici dreptului la apărare, în sensul articolului 48 alineatul (2) din aceasta.
- 56 Prin urmare, revine instanței de trimitere sarcina de a examina dacă, în cauza principală, condiții speciale precum cele menționate la punctul anterior ar putea face ca victima infracțiunii în cauză să nu fie audiată din nou.
- 57 Trebuie adăugat că, în cazul în care se decide o audiere a victimei de către completul de judecată în noua sa compunere, autoritățile naționale competente trebuie să procedeze, în conformitate cu articolul 22 din Directiva 2012/29, la o evaluare individuală a victimei pentru a identifica nevoile de protecție specifice ale acesteia și, dacă este cazul, pentru a o face să beneficieze de măsurile de protecție prevăzute la articolele 23 și 24 din această directivă.
- 58 Astfel, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă victima în discuție în litigiul principal prezintă nevoi de protecție specifice în cadrul procedurii penale.
- 59 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la întrebarea adresată că articolele 16 și 18 din Directiva 2012/29 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale în temeiul căreia, atunci când victima unei infracțiuni a fost audiată pentru prima dată de completul de judecată al unei instanțe penale de prim grad, iar compunerea acestui complet este modificată ulterior, victima menționată trebuie, în principiu, să fie audiată din nou de completul nou format, atunci când una dintre părțile la procedură refuză ca respectivul complet să se întemeieze pe procesul-verbal al primei audieri a victimei menționate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 60 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolele 16 și 18 din Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale în temeiul căreia, atunci când victima unei infracțiuni a fost audiată pentru prima dată de completul de judecată al unei instanțe penale de prim grad iar compunerea acestui complet este modificată ulterior, victima menționată trebuie, în principiu, să fie audiată din nou de completul nou format, atunci când una dintre părțile la procedură refuză ca respectivul complet să se întemeieze pe procesul-verbal al primei audieri a victimei menționate.

Semnături